

Citation:

K. Heeroma, Levensbericht F. Baur, in:
Jaarboek, 1969-1970, Amsterdam, pp. 311-315

Herdenking van

FRANK BAUR

20 april 1887—9 januari 1969

DOOR

K. HEEROMA

Frank Baur, sinds 1946 buitenlands lid van onze Afdeling, is overleden op 9 januari 1969. Ik vernam zijn overlijden door een stukje dat de brusselse correspondent van de N.R.C. tot zijn nagedachtenis had geschreven, met grote kennis van zaken en sympathie voor de mens die Baur geweest was, een herdenking met een glimlach. Ik glimlachte, persoonlijk herdenkend, mee. Baur was de laatste jaren wat buiten mijn gezichtskring geraakt. Hij had zich na zijn emeritering als gents professor in Waasmunster gevestigd, „Huize Rijmsnoer”, en daar was ik nooit geweest. Ik dacht terug aan zijn huis aan de Leopoldlaan in Gent, waar bij goede wijn zoveel goede woorden gesproken waren, door Baur dan, want die was ook in het persoonlijke gesprek van een indrukwekkende welsprekendheid. De pastoor uit de bloeiende wijngaard. Toen las ik iets wat ik totaal vergeten was: Baur's deelneming aan het politieke bedrijf van na de tweede wereldoorlog. De brusselse correspondent was daar nogal uitvoerig over, als volgt: „Van 1946 tot 1954 heeft professor Baur deel uitgemaakt van de Senaat. De Christelijke Volkspartij had hem als overtuigd leopoldist naar voren geschoven” — een leopoldist dus in de Leopoldlaan, wat toevallig, hij woonde daar allang voor de oorlog — „maar professor Baur, een kind in de boosheid, bleek ook een kind in de politiek. We herinneren ons van hem geen redevoeringen, wel zijn talrijke spontane interrupties, „Très bien”, soms uitgesproken tot stomme verbazing van de redenaar die hij met het bewijs van zijn instemming onderbrak. In de Senaat liet hij de herinnering na aan een blijmoedig en eerlijk mens”. Ja, zo moest het wel geweest zijn, dat wás Baur, een kind verdwaald in de politiek. Maar het deed er niet toe, het hoorde bij de ornamentiek van zijn veelzijdig pastoraal leven.

Toen ik mij daarna ging voorbereiden voor deze academische herdenking, Baur's leven en werken als geheel probeerde te overzien, zijn gedetailleerde bibliografie voor mij legde, drong het tot mij door dat het beeld der herinnering toch niet helemaal klopte. Een pastor was Baur stellig geweest, een zeer seculier pastoor misschien zelfs wel, maar een kind, nee. Ik bevond in die bibliografie dat zijn redevoeringen als senator in de parlementaire Handelingen van 1946 tot 1953 toch ettelijke bladzijden vulden en dat hij het steeds over onderwijszaken had gehad. Hij was ook

verschillende malen rapporteur van een commissie geweest. Er was, uit 1948, zelfs een rapport van 11 bladzijden over het wetsontwerp tot verlening van een jaarlijkse toelage aan de vrije universiteiten Brussel en Leuven en nog een paar wetenschappelijke instellingen. Dat was toch wel wat meer dan enkel maar zo nu en dan een interrumperend „Très bien”. De glimlach der herdenking is goed, Baur heeft ook daar recht op. Hij riep de glimlach al op door zijn uiterlijk en optreden: klein en gezet, maar even beweeglijk van lichaam als van geest, charmant orator, het hart op de tong en soms een geducht scherpe tong, iemand die zich bijtijden vijanden moest maken maar ze ook weer kon verzoenen met een uitbundige tegemoetkomendheid, een zeer vlaamse vlamming moeten wij als zeer hollandse hollanders wel zeggen. Maar wat had deze spontaan en soms wat grillig reagerende mens een ontzaglijke werk- en wilskracht, wat wist hij veel te bereiken, hoe beleidvol kon hij ook zijn, hoe was hij er bovenal in geslaagd om zichzelf compleet te realiseren, om datgene te worden wat hij krachtens zijn creatieve bestemming zijn moest! Er zit in zijn leven bij alle schijnbare grilligheid een duidelijke lijn en het eindpunt van die lijn is „Huize Rijmsnoer”, in Waasmunster, zijn echte, symbolische adres. „Rijmsnoer” was de titel geweest van de laatste bundel die Guido Gezelle had uitgegeven, in 1897. Baur heeft, kunnen we wel zeggen, Gezelle achternagelopen van zijn atheneumjaren in Oostende af. De oudgeworden gezelliaan moest zich een tehuis voor zijn ouderdom zoeken in de ouderdomspoëzie van zijn wezenlijkste levensleider.

Baur was geen westvlaming van geboorte, maar werd het door het beroep van zijn vader en door de keuze der verbeelding. Hij was geboren op 20 april 1887 te Vilvoorde bij Brussel, in een kinderrijk arbeidersgezin. Vader Baur, die bij de spoorwegen werkte, werd in de lagerschooltijd van zijn zoon overgeplaatst naar Oostende. Ik ontleen al deze bijzonderheden aan de levensbeschrijving van De Smaele, toegevoegd aan het „Album” dat de tot grootheid gekomen zoon bij zijn 60ste verjaardag van collega’s, vakgenoten en oud-leerlingen kreeg aangeboden. Daar lees ik ook dat de geest in het ouderlijk gezin gematigd liberaal was en dat de zoon van de vader meermalen de wrevelige vraag te horen heeft gekregen: „Waarom zit ge toch altijd bij die pasters?” Zijn godsdienstleraar Lodewijk Verriest, neef van Hugo, moet hem in zijn atheneumtijd diep beïnvloed hebben, dat wil zeggen: van zijn aanleg bewust gemaakt. We zien Gezelle al aan de horizon. Geld om te studeren is er niet. Baur komt in de journalistiek terecht en schrijft ook wel gedichten onder het anagrammatische pseudoniem Aran Burfs, al in 1904. Hij neemt deel aan de bedrijvigheid van een katholiek-regionale groepsliteratuur, epigonisme van Gezelle en Rodenbach, hij schrijft in de geest van zijn groep essayistische dichterstudies, hij loopt vooraan. Het lijkt een logische consequentie dat hij zich daarna bij de jezuiten aanmeldt, bij hen zijn latijn en grieks leert en aan een novitiat begint. Maar in 1911 zien we hem omzwaaien, hij blijft niet in het klooster,

maar gaat in Leuven germaanse filologie studeren, daarnaast echter toch ook thomistische wijsbegeerte. In 1913, na zijn candidaatsexamen, zwaait hij voor de tweede maal om: hij wordt seminarist in Mechelen. Dan komt de eerste wereldoorlog en Baur wijkt na enige tijd uit naar het noorden. Een derde omzwaai volgt en ditmaal is de richting definitief gevonden. Ik citeer De Smaele: „In 1915 vertrok hij naar Holland, waar hij tot de eerste studenten behoorde van den toen te Utrecht in den leerstoel voor nederlandsch debuterenden De Vooyts. Geen gelegenheid heeft hij sindsdien laten voorbijgaan om getuigenis af te leggen van het vele dat hij aan een zo eminenten en humanen leermeester verschuldigd is, evenzeer wat zijn philologische en methodologische scholing betreft als voor de verruiming van zijn geestelijken horizon”. Dat dit waar is kan iedere hollander die Baur ooit bezocht heeft bevestigen. Geen hollander dan De Vooyts en geen vlaamsen vlamming dan Baur, maar in deze beiden hebben tijdens de eerste wereldoorlog noord en zuid een blijvend verbond der vriendschap aangegaan. De Vooyts moet Baur aan zichzelf geopenbaard hebben als de wetenschapsman die hij worden moest. Baur's artikel in de „Nieuwe Taalgids” van 1920, dat als titel heeft — hoe kan het anders! — „Gezelle-studie”, moet als zijn wezenlijke debuut in de nederlandsch gelden. 1920 is ook het jaar van zijn promotie in Leuven. Zeven leraars-jaren bij het middelbaar onderwijs volgen en dan, in 1927, krijgt hij zijn plaats in het docentencorps van de gentse universiteit. Het moet ons opvallen: noch als leraar, noch als hoogleraar heeft de gemankeerde kloosterling en priester ooit het bijzonder onderwijs gediend. Nochtans was hij levenslang een pastor. Nochtans kreeg hij te zijner tijd als gents professor een niet gezocht maar wel aanvaard mandaat van de Christelijke Volkspartij. In de leerling van De Vooyts bleef de leerling van Lodewijk Verriest leven, zoals in de Gezelle-specialist Frank Baur de katholieke-regionale groepsdichter met het tot een glimlach nodigende pseudoniem Aran Burfs.

Wie de wisselende, maar steeds uitgebreide en gecompliceerde formuleringen van Baur's gentse leeropdracht overziet, voelt weer de neiging te gaan glimlachen, maar ditmaal moet men zijn glimlach bedwingen. Want Baur's opneem- en doorgeefcapaciteiten waren niet gering. Hoe is het mogelijk zoveel vakken tegelijk te doceren, van geschiedenis der opvoedkunde tot oudijslands? Baur deed het niettemin en hij begeleidde zijn onderwijs ook met geschriften. Hij publiceerde bijvoorbeeld een „Schets eener moedertaal-didactiek” maar evengoed, op zijn tijd, verhandelingen over de saga's. Verteken ik dan niet zijn beeld door zo eenzijdig Baur, de gezelliaan, te accentueeren? Moet ik hem niet veeleer karakteriseeren als een encyclopedische geest? Dat laatste is hij ongetwijfeld ook geweest en hij heeft zeker niet voor niets zitting gehad in de hoofdredactie van „De katholieke encyclopedie”. Nogmaals: Baur's capaciteiten waren niet gering, hij had ontzaglijk veel in zijn bibliotheek en in zijn geest verzameld en was op zeer uiteenlopende gebieden goed georiënteerd. Nieuwe methodes van

onderzoek bedacht hij intussen niet en daardoor zal zijn faam buiten het nederlandse taalgebied maar weinig verbreid zijn. Maar wat er methodisch in de wereld te koop was wist hij, en hij kon door zijn wijze van aanbieden zijn leerlingen stimuleren. Er kwam veel in hem samen en er ging veel van hem uit. Het eerste was een kwaliteit van zijn onvermoeid verzamelende en ordende, encyclopedisch ingestelde geest, het laatste van zijn levendige en levenoverdragende persoonlijkheid. Dat laatste was het belangrijkste: zijn menselijke betrokkenheid bij leerstof en leerlingen. Bij alles wat hij van her en der verzameld had gaf hij aan zijn leerlingen ook altijd zichzelf, zonder enige reserve, volledig. Hij was, het is bij verschillende gelegenheden en van vele zijden getuigd, een ideale leermeester. Meer dan 150 verhandelingen, zo kunnen we lezen in de inleiding die zijn leerling en opvolger Van Elslander bij zijn „Scripta minora”, 1969, schreef, zijn onder zijn leiding tot stand gekomen. Dat is, ook wanneer we in aanmerking nemen dat Baur's professoraat 30 jaar heeft geduurd en een belgische „verhandeling” niet steeds gelijkwaardig is met een nederlandse dissertatie, een indrukwekkende produktie en een overtuigend bewijs hoezeer deze leermeester zijn leerlingen niet alleen wist áán te spreken maar ook in ze dóór te spreken. Baur was, dat moet duidelijk zijn, als leermeester zeker niet in de eerste plaats een Gezelle-specialist. Maar was hij daarom geen gezelliaan? Was dat stimulerende, inspirerende, levenoverdragende leermeesterschap ook niet bij uitstek een kwaliteit geweest van de „professor” aan het klein-seminarie te Roeselare, in de jaren 1857 tot '59? Het is niet toevallig geweest dat Baur zich in Gezelle heeft geprojecteerd en zich aan hem gerealiseerd, er was in menig opzicht verwantschap van aanleg. Alleen een echte dichter was Baur niet en daarom moest hij wel een orator en een literatuurkundige worden.

Het lag niet in Baur's aanleg om op het gebied van zijn vak een periodevormende persoonlijkheid te worden, maar hij heeft in zijn tijd wel een duidelijke eigen plaats ingenomen, hij heeft die plaats sprekend gevuld. Dat kon hij doordat hij in de kring van zijn vakgenoten, net als in die van zijn directe leerlingen, een punt vormde waar zoveel in samenkwam en zoveel van uitging. Hij was een uitstralingspunt van activiteit, hij wist mensen samen te brengen en samen te laten werken. Hij moest het wel zijn die de leiding op zich nam van een nieuwe, grote „Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden”, bestemd om de oudere literatuurgeschiedenissen van Kalff en Te Winkel te vervangen. Het was een imponerend plan en Baur was in dat plan, het heeft hem in zijn tijd in de breedste kring zijn naam bezorgd. Als wetenschappelijk organisator had hij al eerder zijn naam gevestigd door de monumentale „Jubileumuitgave van Guido Gezelle's Volledige Werken”. Daarmee had hij bewezen dat hij niet alleen plannen kon maken, maar ze ook uitvoeren, niet alleen vakgenoten kon samenbrengen, maar ze ook kon laten samenwerken. Het laatste deel van de „Jubileumuitgave” was in 1939 verschenen en in datzelfde jaar kwam

ook al het eerste deel van de „Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden” van de pers. Het zag er allemaal zo veelbelovend uit, toen, in 1939. Nu is Baur overleden, nu herdenken wij hem en wij herdenken ook zijn plan van die nieuwe grote „Geschiedenis”. Hij heeft dat plan kunnen opstellen en ten dele — ja, ten déle — ook kunnen uitvoeren, dankzij de plaats die hij in zijn tijd in de kring van zijn vakgenoten heeft ingenomen, zeker, maar wat zal een volgend geslacht ervan zeggen? De menselijke herinneringen waar wij nu nog over beschikken zullen dan verbleekt zijn en de lateren zullen, dunkt mij, in het rijtje delen dat voltooid werd Baur niet meer kunnen terugvinden. Dat zal onder andere een gevolg zijn van van het feit dat het deel waarvan de hoofdredacteur persoonlijk de bewerking op zich had genomen — de vlaamse literatuur van de 19de eeuw — nooit geschreven is. Maar wij moeten ook herdenkend vaststellen dat, afgezien van zijn onvoltooidheid, het werk als geheel niet het stempel draagt van de man die er zijn naam als hoofdredacteur aan heeft gegeven. Het blijft de verdienste van Baur de organisatorische greep gewaagd te hebben en in zijn tijd samenbundelend te zijn opgetreden, maar zijn stem zal door dit werk niet doorspreken tot de komende geslachten. Zal dat wel het geval zijn door zijn enige persoonlijke bijdrage daarin, zijn uitvoerige encyclopedische inleiding tot het eerste deel: „De literatuur, haar historiographie en methodes”? Ik betwijfel het. Het blijft, alweer, Baur's verdienste dat hij in zijn tijd op grond van een onwaarschijnlijk veelsoortige belezenheid stimulerende colleges over deze uitgebreide stof heeft kunnen geven, maar de compacte samenvatting daarvan in de genoemde inleiding zal mijns inziens geen verdersprekende boodschap blijken te hebben.

Bij het andere grote werk, dat wél voltooid werd — tussen 1930 en 1939 —, ligt dat allemaal heel anders. Aan de „Jubileumuitgave van Guido Gezelle's Volledige Werken” heeft Baur niet alleen persoonlijk veel meer bijgedragen dan aan de „Geschiedenis”, hij heeft op het werk als geheel ook veel meer zijn eigen stempel kunnen zetten. Hij is in het plan herkenbaar aanwezig, maar ook in het voltooide werk. In zijn dienst aan Gezelle zal Baur zijn toekomst hebben, in die „Jubileumuitgave” en in de vele, vele studies daaromheen. Zeker, ook het grote werk van Baur's ouderdom, zijn „Eeuwfeestuitgave” van Rodenbachs werken in drie delen, verschenen tussen 1956 en 1960, zal zijn plaats in de bibliotheken wel met ere blijven innemen, maar aan een Rodenbach is nu eenmaal minder ere te behalen dan aan een Gezelle. In Gezelle zal Baur blijven leven. De blijvende grootheid van de meester bepaalt ook de blijvende herkenbaarheid van de congeniale leerling, die hem levenslang achternageleefd heeft en ook nooit helemáál een échte pastoor heeft kunnen worden. Aan het complete dichterschap van Gezelle heeft de literatuurkundige Baur zichzelf het compleetst kunnen realiseren. Als wij ons ooit een franssprekende Gezelle zouden kunnen voorstellen, zouden wij hem in onze verbeelding kunnen horen mompelen: „Très bien”.